

Rapport

Rapport over een klacht over de regionale politie-eenheid Rotterdam.

Datum: 15 oktober 2014

Rapportnummer: 2014/138

De burger heeft er recht op behoorlijk behandeld te worden door de overheid. En laten we duidelijk zijn: meestal gebeurt dat ook. Maar het lukt niet altijd. En dan is het goed dat iemand die zich benadeeld of onrechtvaardig behandeld voelt, voor bescherming terecht kan bij een onafhankelijk instituut. Dat instituut is de Nationale ombudsman.

De Nationale ombudsman levert een bijdrage aan het herstel van vertrouwen in de overheid. Hij doet dit door zijn kennis te delen met overheidsinstanties, onderzoek te starten of mensen te helpen bij onnodige bureaucratie. Een onderzoek van de Nationale ombudsman kan worden afgesloten met een rapport. Daarin staat of de klacht terecht is en wat de overheid kan doen om haar dienstverlening te verbeteren. Deze rapporten zijn openbaar en worden gepubliceerd op www.nationaleombudsman.nl.

Postadres

Postbus 93122
2509 AC Den Haag

Bezoekadres

Bezuidenhoutseweg 151
2594 AG Den Haag
www.nationaleombudsman.nl

Klacht

Verzoekers klagen erover dat politieambtenaren van de regionale politie-eenheid Rotterdam hen ten onterechte hebben aangehouden en hen daarmee hebben beperkt in de uitoefening van hun recht op de vrijheid van meningsuiting.

Verzoekers klagen er verder over dat politieambtenaren van de regionale politie-eenheid Rotterdam hen op 12 november 2011 met gebruik van disproportioneel geweld hebben aangehouden.

Verzoekers klagen er ten slotte over dat politieambtenaren van de regionale politie-eenheid Rotterdam hen op het politiebureau onheus hebben bejegend door:

1. aan de heer G. te vragen:

- "Van welke afkomst ben jij zelf dat jij daar aandacht voor wil vragen?";
- "Ben jij in Nederland geboren?";
- "Zie jij Sinterklaas niet als een stukje traditie?"

2. de heer A. te benaderen alsof hij geen Nederlander was die "onze traditie" niet begreep, terwijl A. de Nederlandse nationaliteit heeft.

Wat is er gebeurd?

Op 12 november 2011 vond in Dordrecht de traditionele intocht van Sinterklaas en zijn Zwarte Pieten plaats. Verzoekers waren bij deze intocht aanwezig om een dialoog te starten over de positie van Zwarte Piet in de context van het koloniale verleden van Nederland. In dat kader rolden zij een spandoek uit dat zij van een politieambtenaar weer moesten oprollen. Verzoekers begaven zich daarop naar het Schefferplein gehuld in een T-shirt met daarop de tekst: "Zwarte Piet is Racisme". Mensen uit het publiek attendeerden een aantal aanwezige politieambtenaren hierop. Verzoekers werden door de politie gevorderd om het Schefferplein te verlaten. Omdat zij geen gevolg gaven aan deze vordering werden zij aangehouden. Verzoeker G. verzette zich tegen deze aanhouding. Op het politiebureau werden verzoekers vervolgens verhoord.

Standpunt van verzoekers

Verzoekers waren in de zomer van 2011 begonnen met een project dat als doel had de dialoog over Zwarte Piet in de context van het koloniale verleden van Nederland op gang te brengen. Als onderdeel van dit project was de intocht van Sinterklaas voor hen een belangrijk moment om hun standpunt uit te dragen en daarbij de dialoog aan te gaan. Op de dag van de intocht begonnen ze met het assembleren van twee spandoeken. Terwijl zij daarmee bezig waren, werden ze aangesproken door twee politieambtenaren die hen meedeelden dat het op grond van de gemeentelijke verordening verboden was om tijdens de intocht spandoeken te tonen. Een spandoek met "Hup Sinterklaas" zou volgens

de politieambtenaren daarentegen juist wel weer zijn toegestaan. De politieambtenaren zouden verzoekers hebben bevestigd dat het verbod alleen betrekking had op de spandoeken en dat zij zelf wel bij de intocht aanwezig mochten zijn.

Verzoekers zijn daarna naar het Schefferplein gegaan waar de intocht plaatsvond en stelden zich achterin op, ver van het podium en de televisieregistratie. Vervolgens werden verzoekers door meerdere politieambtenaren benaderd en werd hen te verstaan gegeven dat zij weg moesten gaan omdat zij niet naar de politieambtenaren hadden geluisterd waarmee zij eerder contact hadden gehad. Toen verzoekers trachtten uit te leggen dat de betreffende politieambtenaren eerder tegen hen hadden gezegd dat ze wél naar de intocht mochten doch alleen geen spandoek mochten gebruiken, werden zij hardhandig aangehouden waarbij zij naar de grond werden gewerkt terwijl zij zich niet fysiek hadden verzet tegen hun aanhouding.

Volgens verzoeker A. pakte een politieambtenaar hem van achteren vast en trok hem een steeg in die grensde aan de winkelstraat. In de steeg werd A. op zijn rug geslagen en werd er "Rot op" gezegd. A. viel naar voren. A. werd door andere politieambtenaren beetgepakt en tegen de straat gesmeten waarbij A. met zijn gezicht de grond raakte. Vervolgens werd A. op hardhandige manier geboeid. Tijdens het boeien voelde A. een knie in zijn nek, rug en tegen zijn dijen. Een politieambtenaar duwde met zijn knie A.'s gezicht tegen de straatstenen. Terwijl A. op de grond lag, riep hij een aantal leuzen: "Zijn we zover gekomen dat mensen met een andere mening met de grond gelijk worden gemaakt? Mag men niet meer opkomen voor zijn mening? Ik ben hier vandaag omdat ik geloof in Nederland. Ik ben hier voor al die kinderen en volwassenen die niet gehoord worden. Nederland kan beter." Volgens A. duwde de politieambtenaar die bovenop hem zat met zijn knie op zijn hoofd en zette hij A.'s jas tegen A.'s mond aan om hem de mond te snoeren. A. kon bijna niet meer ademen omdat zijn neus werd dichtgeknepen. Na 30 tot 40 minuten werd A. overgebracht naar een politiebus.

Verzoeker G. kan zich niet herinneren dat hij tijdens zijn val naar de grond iemand heeft vastgepakt. Hij sluit echter niet uit dat hij bij het verliezen van zijn evenwicht vanuit een reflex steun heeft proberen te zoeken en daarbij de jas van politieambtenaar Sc. heeft vastgepakt. G. werd vervolgens naar een steegje gesleept en voelde daar dat iemand aldoor tegen zijn (onder)rug zat te schoppen. Op een gegeven moment hoorde G. de politieambtenaren overleggen of ze pepperspray zouden gebruiken. Voor hij het wist, werd hij twee keer met pepperspray in zijn ogen gespoten. Hierna voelde G. dat zijn armen naar achteren werden getrokken door meer druk op zijn schouders te leggen en werden er handboeien om zijn polsen gedaan. G. bleef nog steeds vragen wat er precies aan de hand was en kreeg als antwoord een stomp. Op een gegeven moment werd G. meegenomen naar een politiebus. Tijdens het lopen ging de veter van zijn linker schoen los. G. stopte met lopen omdat hij zijn veter wilde strikken. De politieambtenaren bleven echter stug doorlopen. Op een gegeven moment wreef een van de politieambtenaren met zijn vingers in de ogen en onder de neus van G. die daarvan moest kokhalzen en moeilijk kon ademen door de penetrante lucht van de pepperspray. Volgens G. was het gebruik van de pepperspray disproportioneel aangezien hij zich niet trachtte te onttrekken

aan zijn aanhouding, hij al onder controle was gebracht en er voorafgaand aan het gebruik van de pepperspray geen waarschuwing werd gegeven.

Op het politiebureau hadden verzoekers onafhankelijk van elkaar het gevoel dat zij ernstig werden beperkt in hun mogelijkheden om een verklaring af te leggen. Daarbij werd in de richting van verzoekers ook nog de indruk gewekt dat hun etnische achtergrond (Curaçaos en Ghanees) een rol speelde in hun politieke protest, waarbij met name verzoeker A. werd benaderd alsof hij geen Nederlander was, die "onze traditie" niet begreep, terwijl hij wel de Nederlandse nationaliteit heeft, zoals men eenvoudig via zijn paspoort had kunnen vaststellen. Verder zou aan G. zijn gevraagd "van welke afkomst ben jij zelf daar jij daar (de rol van Zwarte Piet) aandacht voor wilt vragen?" en "Ben jij in Nederland geboren" direct gevolgd door de vraag "Zie jij Sinterklaas niet als een stukje traditie?". Volgens verzoekers dienen deze vragen geen enkel opsporingsbelang en zijn deze vragen laakbaar gezien de context van de aanhouding en het feit dat verzoekers beiden zelf een donkere huidskleur hebben.

Volgens verzoekers heeft de politie aan hen geen bevel gegeven om zich te verwijderen van het plein. Zelfs al zou er een bevel zijn gegeven dan zou dat bevel niet geoorloofd zijn geweest aangezien daarmee een ongeoorloofde inbreuk werd gemaakt op hun grondwettelijke recht op vrijheid van meningsuiting zoals neergelegd in artikel 10 EVRM (zie: Achtergrond onder 5). De tekst "Zwarte Piet is racisme" kan volgens verzoekers niet anders worden begrepen dan als een uiting die bijdraagt aan het maatschappelijk debat dat van actueel politiek en maatschappelijk belang is.

Standpunt van de politiechef

Volgens de politiechef lag de feitelijke reden voor de aanhouding van verzoekers in de afspraken over de tolerantiegrenzen die voorafgaand aan het evenement (de intocht van Sinterklaas) zijn gemaakt en vastgelegd in het draaiboek "De intocht". In de briefing werd ruim aandacht besteed aan de mogelijkheid dat groeperingen en/of personen gebruik zouden willen maken van de live-uitzending van verschillende media om aandacht te vragen voor specifieke problematiek en/of thema's. In de fase voor de aanhouding van verzoekers werd hen door politieambtenaren te verstaan gegeven dat het publiekelijk tonen van een spandoek met daarop de tekst "Zwarte Piet is racisme" niet zou worden getolereerd. Nadat verzoekers hun spandoek weer hadden opgerold, mochten zij alsnog naar het plein gaan waar de intocht zou plaatsvinden. Volgens de politiechef was deze aanvankelijk verleende toestemming niet bekend bij de politieambtenaren die later de aanhouding verrichtten. De politieambtenaren die de aanhouding verrichtten, werden door meerdere mensen uit het publiek aangesproken. Een aantal mensen gaf aan dat ze zich stoorden aan de actie van verzoekers en anderen gaven aan bang te zijn voor het ontstaan van ruzie. Na portofonisch overleg met de operationeel commandant van de politie besloot deze laatste functionaris de op het plein aanwezige politieambtenaren de opdracht te geven verzoekers weg te sturen en, indien ze daar geen gehoor aan gaven, aan te houden. Deze beslissing werd ingegeven door de vrees voor verstoring van de

feestelijkheden. Vervolgens werden verzoekers tot driemaal toe gevorderd om zich van het plein te verwijderen. Omdat verzoekers weigerden weg te gaan, werden zij aangehouden.

Verzoeker G. zou hebben aangegeven dat hij niet mee zou gaan omdat hij het recht had om zijn mening te verkondigen. G. werd daarop door de politieambtenaren K. en St. bij zijn armen gepakt. De politieambtenaren voelden dat G. zich in een andere richting bewoog en zich daarbij afzette tegen de grond en zich achterover op de grond liet vallen. Politieambtenaar Sc. voelde dat G. hem ter hoogte van zijn keel bij zijn kleding vastpakte en hem naar beneden trok waardoor Sc. pijn aan zijn rug kreeg en zijn kleding kapot scheurde. Sc. gaf met zijn vuist een stomp in de buik van G. en vervolgens, omdat dit geen effect had, met behulp van zijn knie een aantal stoten in G.'s onderrug. Vervolgens werd G., nadat hij de jas van Sc. had losgelaten, opgetild en naar een steeg gesleept die aan de winkelstraat grenst teneinde verdere consternatie te voorkomen. Sinterklaas was namelijk in aantocht. In deze steeg werkte G. niet mee toen hij geboeid werd. Nadat G. drie maal was gewaarschuwd dat er pepperspray zou worden gebruikt indien G. niet zou meewerken, werd G. door politieambtenaar Sc. een maal in zijn ogen gesprayd. Hierna kon G. worden geboeid.

Volgens de betrokken politieambtenaren werkte G. niet mee aan zijn aanhouding door bijvoorbeeld zijn armen in te trekken en ook verbaal aan te geven dat hij niet aangehouden wilde worden en de jas van politieambtenaar Sc. vast te houden. Volgens politieambtenaar S., gedroeg G. zich zeer agressief, zowel verbaal als middels schoppen en trappen. Nadat in de steeg meerdere keren op G. was ingepraat om zijn tegenwerking te staken, werd uiteindelijk pepperspray gebruikt teneinde zijn verzet tegen het boeien te kunnen breken.

Er is geen geweldrapportage opgemaakt naar aanleiding van de aanhouding van verzoeker A. Het geweld is mogelijk wel aan de operationeel commandant gemeld maar die heeft op dat moment geoordeeld dat het niet op papier hoefde. In een proces-verbaal van bevindingen verklaart politieambtenaar V. dat hij A. bij zijn arm vastpakte en hem een (zij)straat in bewoog. In deze straat pakte hij A. bij diens nek vast en bewoog hem naar de grond waarop hij hem boeide. Volgens politieambtenaar S. zat hij met zijn knie in de nek van A. om hem onder controle te kunnen houden omdat hij ervan uitging dat A. verzet had gepleegd. Hij hield A. op die manier onder controle in het kader van: "stel dat die wat zou proberen te doen." Volgens politieambtenaar S. heeft hij A.'s neus niet dichtgeknepen maar wel een stukje capuchon over diens hoofd getrokken om hem stil te proberen te krijgen. Dat had geen effect omdat A. maar door bleef schreeuwen in de richting van omstanders. V. weet niet precies hoe lang hij A. onder controle heeft gehouden maar voor zijn gevoel duurde het best wel lang. In een mutatie-rapport met de projectcode "Geweld tegen politie" staat dat de andere mannelijke verdachte (A.) meteen in de straat is geboeid en dat hij net als de dames geen verzet of geweld heeft gebruikt. In het proces-verbaal van aanhouding staat bij de grond van de aanhouding van A. artikel 180 Wetboek van Strafrecht (zie: Achtergrond onder 7) niet vermeld.

Tijdens het interne klachtonderzoek werden de filmbeelden die van de aanhouding van G. waren gemaakt, aan een docent Integrale Beroepsvaardigheden Training (IBT) getoond. Volgens deze gewelddeskundige werden op de beelden de basisprincipes uit de IBT training: fixeren, controleren en boeien, tijdens de aanhouding toegepast. Bovendien wordt politieambtenaren tijdens hun IBT training aangeleerd om pijnprikkels te geven indien een doel niet kan worden bereikt. Zo werden volgens de IBT docent de pijnprikkels beheerst gegeven toen G. politieambtenaar Sc. bij zijn jas vast pakte en naar beneden trok en hem niet wilde loslaten.

De politiechef stelt zich op basis van de verklaringen van verzoekers en de betrokken politieambtenaren alsmede het beeldmateriaal dat door omstanders van de aanhouding was gemaakt, op het standpunt dat het geweld dat door de politie werd gebruikt bij de aanhouding van verzoekers als proportioneel kan worden aangemerkt.

Ten slotte gaf de politiechef aan dat verzoekers' stelling dat zij zich (tijdens hun verhoor) onheus bejegend voelden door de rechercheurs, wordt tegengesproken door de verhorende rechercheurs. Tijdens de interne klachtenbehandeling gaf politieambtenaar Ste. aan dat verzoekers de beleving hadden dat zij geen strafbare feiten hadden gepleegd; dus alles wat dan na de aanhouding is gebeurd, wordt dan volgens Ste. als onheus beleefd. Ste. had zich neutraal opgesteld en onthouden van het geven van een mening tijdens het verhoor van A.. Hij kon zich niet meer herinneren dat hij dat gezegd zou hebben. Hij had op geen enkele manier stelling genomen of een andere bedoeling gehad.

Tijdens de interne klachtbehandeling gaf politieambtenaar Le. aan dat hij de vragen inderdaad aan verzoeker G. had gesteld om de 'pijnpunten' te vernemen. Hij wilde een statement maken; om dat te kunnen verwoorden, is ernaar gevraagd. Verder is het volgens Le. 'zijn' (verzoeker G.'s) gevoel en dat is naar Le.'s mening het hele pijnpunt van verzoekers. Zij kunnen het gevoel van het Sinterklaasfeest niet loslaten tot een diepgeworteld iets. Om G.'s pijnpunten in dit geheel te zoeken/vinden zijn vragen gesteld, naar afkomst en zo ook waarom hij Sinterklaas niet ziet als een stukje traditie. Volgens Le. heeft Sinterklaas naar zijn eigen mening niets te maken met racisme of slavernij en is dat misschien wel zo in de beleving van verzoeker G.. Het doel van de vragen die Ste. en Le. stelden, was om verzoekers betrokkenheid bij het strafbare feit boven water te krijgen.

De politiechef stelt zich op het standpunt dat de klachten over de vragen niet gegrond zijn omdat er voldoende aandacht is besteed aan de argumenten die verzoekers hadden aangevoerd.

Draaiboek "Intocht van Sinterklaas" van de politie

In het draaiboek "De intocht" van 10 november 2011 staat, voor zover van belang voor het onderzoek, het volgende vermeld:

"1.5.1 Algemene beleidsuitgangspunten

"De ouders en kinderen dienen zo goed mogelijk in de gelegenheid te worden gesteld deel te nemen aan of zicht te hebben op de activiteiten. De veiligheid van de bezoekers, deelnemers en bewoners van het gebied dient te worden gewaarborgd. De live uitzending dient ongestoord te verlopen. Eventuele ordeverstoringen dienen met zo min mogelijk ophef te worden beëindigd.

Zorgdragen voor een veilig en ongestoord verloop van de intocht van Sint Nicolaas met inachtneming van eerder genoemde beleidsuitgangspunten. Voor wat betreft de wijze waarop dit zal worden uitgevoerd, wordt verwezen naar hoofdstuk 3 paragraaf 2 "Tolerantiegrenzen en geweldsinstructie".

(....)

3.7.1 Tolerantiegrenzen

Gelet op de beleidsuitgangspunten is politieoptreden geboden indien er sprake is van gedragingen die aanstootgevend zijn voor het publiek. Hierbij wordt in het bijzonder gedacht aan:

- Groeperingen en/of personen die gebruik willen maken van de live-uitzending om aandacht te vragen voor specifieke problematiek en/of thema's.
- Feiten en gedragingen die een bedreiging vormen voor de openbare orde.
- Door uitdagend gedrag aanleiding geven tot wanordelijkheden (2.1.1.1 APV).
- (...)"

Proces-verbaal verhoor verdachte G.

In het proces verbaal dat naar aanleiding van het politieverhoor van verzoeker G. is opgemaakt, staan de volgende vragen vermeld die door een politieambtenaar zijn gesteld.

"Van welke afkomst ben jij zelf dat jij daar aandacht voor vraagt. (...)

Ben jij in Nederland geboren? (...)

Zie jij Sinterklaas niet als een stukje traditie?"

Uit het proces-verbaal dat naar aanleiding van het verhoor van A. door rechercheur Ste. is opgemaakt, kan niet worden opgemaakt dat A. tijdens zijn ondervraging werd benaderd alsof hij geen Nederlander was die "onze traditie" niet begreep, terwijl A. de Nederlandse nationaliteit heeft.

You Tube filmpje

Tijdens het onderzoek heeft de Nationale ombudsman kennisgenomen van een filmpje waarop een deel van de aanhouding van verzoeker G. is te zien. Dit filmpje, dat klaarblijkelijk door een omstander met een camera van een mobiele telefoon is gemaakt, is op YouTube geplaatst.

https://www.youtube.com/watch?v=6ZjU-t0va_w

<https://www.youtube.com/watch?v=q-Wf89f0lOM>

Op het beeldmateriaal is te zien dat verzoeker G. al op de grond zit/ligt en met zijn rechterhand kleding ter hoogte van de hals van een politieambtenaar (naar later blijkt Sc.) stevig vasthoudt. De politieambtenaren roepen tegen G. "Loslaten!". G. laat pas los nadat politieambtenaar Sc. daarvoor met diens knie meerdere stoten in G.'s onderrug heeft gegeven. G. laat zich hangen en roept terwijl hij wordt weggevoerd meerdere malen naar omstanders: "Ik word geslagen en geschopt" en "Ik heb helemaal niks gedaan". Ten slotte is te zien dat verzoeker door drie politieambtenaren naar een steeg wordt gesleept en gedragen en daar op zijn zij wordt gelegd waarna twee politieambtenaren met hun knie op verzoeker G. gaan zitten en een beveiligder met zijn knie op de zijkant van de knieën van G. gaat zitten, teneinde hem te immobiliseren. Een derde politieman loopt vervolgens de steeg in.

Standpunt van de Hoofdofficier van Justitie

De hoofdofficier van justitie (de hoofdofficier) liet aan de Nationale ombudsman weten dat hij zich ten aanzien van het tweede en derde klachtpunt onthoudt van het geven van een oordeel omdat hij niet bevoegd is om over gedragingen van de politie te oordelen. Ten aanzien van het eerste klachtpunt stelt de hoofdofficier zich op het standpunt dat verzoekers ten onrechte als verdachte zijn aangemerkt. De hoofdofficier onderbouwde dit standpunt als volgt.

Verzoeker liep op 12 november 2011 tijdens de intocht van Sinterklaas met een t-shirt met daarop de tekst "Zwarte Piet is racisme". De aanwezige politieambtenaren werden op verschillende momenten door omstanders aangesproken. Deze omstanders maakten de politie attent op verzoekers en een aantal mensen die hen vergezelden en gaven aan dat verzoekers met teksten op hun T-shirt liepen. De hoofdofficier sluit niet uit dat een aantal mensen uit het aanwezige publiek aanstoot nam aan de tekst op het T-shirt van verzoekers. Uit de verklaring van verzoekers volgt dat zij middels hun aanwezigheid en het dragen van het T-shirt hun mening kenbaar wilden maken en dat het hen er niet om te doen was om de confrontatie met het publiek op te zoeken. Ook uit het proces-verbaal van de politie was niet gebleken dat er sprake was van uitdagend gedrag of dreiging van

het ontstaan van ongeregelheden. De hoofdofficier is dan ook van oordeel dat verzoekers met uitsluitend het dragen van het T-shirt met daarop de tekst "Zwarte Piet is racisme" geen uitdagend gedrag hebben vertoond dat aanleiding had kunnen geven tot ongeregelheden als bedoeld in artikel 2.1.1 van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) van de gemeente Dordrecht. Om die reden had de politie verzoekers niet mogen vorderen om het Scheffersplein te verlaten en had daarmee bij het niet opvolgen van die vordering ook niet tot aanhouding van verzoekers kunnen overgaan. De hoofdofficier stelt zich verder op het standpunt dat, nu de politie niet tot aanhouding had mogen overgaan, de wederspanning die het directe gevolg was van die aanhouding niet strafrechtelijk verwijtbaar kon worden geacht.

Beoordeling van de klachten

1. Klacht over aanhouding en daarmee inperking van hun recht op vrije meningsuiting

Het is een vereiste van behoorlijk overheidsoptreden dat grondrechten worden gerespecteerd. Het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht op persoonlijke vrijheid zijn grondrechten. Het verbod van onrechtmatige vrijheidsontneming houdt voor bestuursorganen in dat zij buiten de bij of krachtens de wet bepaalde gevallen niemand zijn vrijheid mogen ontnemen. Dit verbod komt onder meer aan bod in artikel 27, eerste lid van het Wetboek van Strafvordering (zie Achtergrond, onder 1.). Voor de beoordeling van de vraag of de politieambtenaren konden beslissen of verzoekers konden worden aangehouden, is allereerst van belang of verzoekers konden worden aangemerkt als verdachte van een strafbaar feit.

In artikel 27, eerste lid van het Wetboek van Strafvordering wordt gesteld dat voordat de vervolging is aangevangen als verdachte wordt beschouwd degene te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan enig strafbaar feit voortvloeit. Dit artikel stelt aan de mate van verdenking niet de eis van een ernstig vermoeden, maar eist wel dat het vermoeden van schuld moet steunen op feiten en omstandigheden en dat dit bovendien, naar objectieve maatstaven gemeten, redelijk dient te zijn.

De informatie die voorhanden was, leverde volgens de hoofdofficier van justitie, ten aanzien van verzoekers, geen redelijk vermoeden van schuld op van handelen in strijd met het bepaalde in artikel 2.1.1 van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) van de gemeente Dordrecht. Uit het proces-verbaal maakt de hoofdofficier van justitie op dat de politie op verschillende momenten door meerdere omstanders werd aangesproken die daarbij op verzoekers wezen en de politie attent maakten op de tekst op het T-shirt van verzoekers. Hoewel de hoofdofficier van justitie niet uitsloot dat omstanders aanstoot namen aan de tekst op het T-shirt, had hij niet de overtuiging dat verzoekers uit waren op een confrontatie met het aanwezige publiek maar dat het hun er juist om te doen was om hun mening kenbaar te maken. Voorts maakte de hoofdofficier van justitie niet uit het

proces-verbaal op dat er sprake was geweest van uitdagend gedrag of dreiging van het ontstaan van ongeregeldeheden. De hoofdofficier van justitie was daarom van oordeel dat verzoeker met uitsluitend het dragen van een T-shirt met daarop de tekst "Zwarte Piet is racisme" geen uitdagend gedrag heeft vertoond dat aanleiding had kunnen geven tot ongeregeldeheden als bedoeld in artikel 2.1.1 van de APV van de gemeente Dordrecht. De Nationale ombudsman is evenals de hoofdofficier van justitie van oordeel dat de politie verzoekers niet had mogen vorderen om het Schefferplein te verlaten en bij het geen gevolg geven aan die vordering niet tot aanhouding had kunnen overgaan. Door dit wel te doen heeft de politie gehandeld in strijd met het vereiste dat grondrechten moeten worden gerespecteerd, in dit geval het recht op persoonlijke vrijheid en het verbod op onrechtmatige vrijheidsbeneming. Daarnaast heeft de politie ook het recht op vrijheid van meningsuiting onvoldoende gerespecteerd (zie: Achtergrond onder 3).

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

2. Klacht over de mate waarin geweld werd gebruikt

Ook deze klacht toetst de ombudsman aan het vereiste van behoorlijk overheidsoptreden dat grondrechten worden gerespecteerd. Het recht op onaantastbaarheid van het lichaam is gewaarborgd in verdragen en de Grondwet (zie: Achtergrond, onder 3). Het gebruik van geweld tegen personen betekent een inbreuk op het recht op onaantastbaarheid van het lichaam. In de wet is geregeld in welke gevallen de overheid geweld mag toepassen. Op grond van artikel 8, eerste en vijfde lid, van de Politiewet 1993, dat tot 1 januari 2013 van toepassing was, is een politieambtenaar, die in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening is, bevoegd om geweld te gebruiken, wanneer dit noodzakelijk is voor de uitvoering van zijn taak en een minder ingrijpend middel niet voorhanden is. Het geweld dient in verhouding tot het beoogde doel redelijk en gematigd te zijn. Aan het gebruik van geweld gaat zo mogelijk een waarschuwing vooraf (zie Achtergrond, onder 3).

Nu bij het vorige klachtonderdeel is geoordeeld dat de aanhouding niet rechtmatig was, was het geweld dat daarbij door de politie als steundwangmiddel werd toegepast vanuit juridisch oogpunt gezien eveneens niet rechtmatig. Reeds om die reden is het tegen G. en A. gebruikte geweld niet behoorlijk.

De Nationale ombudsman wil echter de klacht over de mate waarin geweld is gebruikt niet onbesproken laten en toetst de klacht daarom los van de vraag of er sprake was van een rechtmatige aanhouding. Hij toetst de mate van geweld aan het vereiste van evenredigheid dat inhoudt dat de overheid om haar doel te bereiken een middel kiest dat niet onnodig ingrijpt in het leven van de burger en dat in evenredige verhouding staat tot dat doel. Ten aanzien van politiegeweld is dit vereiste uitgewerkt in artikel 8, eerste en vijfde lid, van de Politiewet 1993 (zie Achtergrond onder 4.)

Beoordeling van het geweld

Voor wat betreft het geweldgebruik jegens verzoeker G. heeft de Nationale ombudsman geen opmerkingen maar ten aanzien van het geweldsgebruik jegens A. wel.

Uit een mutatie-rapport van de politie leidt de Nationale ombudsman af dat A. volgens de politie geen verzet tegen zijn aanhouding heeft gepleegd noch geweld heeft gebruikt jegens de politie. Er is ook geen geweldrapportage opgemaakt naar aanleiding van de aanhouding van A. In een proces-verbaal van bevindingen verklaart politieambtenaar V. dat hij A. bij zijn arm vastpakte en hem een (zij)straat in bewoog. In deze straat pakte hij A. bij diens nek vast en bewoog hem naar de grond waarop hij hem boeide. Volgens politieambtenaar S. zat hij met zijn knie in de nek van A. om hem onder controle te kunnen houden omdat hij ervan uitging dat A. verzet had gepleegd. Volgens de Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren moet onder het begrip 'geweld' worden verstaan: "elke dwangmatige kracht van meer dan geringe betekenis uitgeoefend op personen of zaken." Gelet op de verklaring van A. en politieambtenaar V. is er tegen A. wel degelijk geweld gebruikt doordat politieambtenaar V. verzoeker A. bij diens nek vastpakte en hem vervolgens naar de grond bewoog. Daarna heeft politieambtenaar S. met zijn knie op de nek van A. gezeten teneinde te voorkomen dat hij zich zou kunnen bewegen. Deze handelingen hadden op grond van artikel 17 van de ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke Marechaussee en andere opsporingsambtenaren (zie: Achtergrond onder 6) moeten worden gemeld bij een meerdere die deze afzonderlijke meldingen op zijn beurt had moeten vastleggen in een geweldmeldingsformulier. De Nationale ombudsman stelt vast dat er in het bedrijfsprocessensysteem van de politie geen geweldmeldingen zijn vastgelegd die verband houden met voornoemd geweldgebruik. Deze vaststelling leidt tot de conclusie dat er ten onrechte geen geweldsrapportage is opgesteld naar aanleiding van het geweldsgebruik jegens A.. Dit bemoeilijkt een latere inhoudelijke beoordeling van het geweldgebruik.

Voor wat betreft het geweldgebruik jegens verzoeker A. (het vastpakken bij de nek en het naar de grond brengen) is de Nationale ombudsman van oordeel dat dit buiten proportie was, gelet op de tekst in het mutatie-rapport met de projectcode "Geweld tegen politie" dat de andere mannelijke verdachte (A.) meteen in de straat is geboeid en dat hij net als de dames geen verzet of geweld heeft gebruikt. In het proces-verbaal van aanhouding is artikel 180 Wetboek van Strafrecht ook niet opgenomen als grond voor aanhouding. Tijdens de interne klachtenbehandeling verklaarde politieambtenaar S. dat hij met zijn knie in de nek van A. zat om hem onder controle te kunnen houden omdat hij ervan uitging dat A. verzet had gepleegd. Ook deze mate van geweld is buiten proportie omdat S. uitging van een niet onderbouwde aanname dat A., die op de grond lag, eerder verzet zou hebben gepleegd terwijl dat niet het geval was. Door tegen A. geweld te gebruiken terwijl hij zich niet tegen zijn aanhouding verzette, heeft de politie gehandeld in strijd met artikel 8, eerste en vijfde lid van de Politiewet 1993 en daarmee in strijd met het vereiste van evenredigheid.

3. Klacht over de opmerkingen*

Ook hier stelt de Nationale ombudsman vast dat nu de aanhouding niet rechtmatig was de politie geen legitieme reden had verzoekers te horen. De klacht wordt beoordeeld los van de vraag of die reden bestond.

Het vereiste van professionaliteit houdt in dat de overheid er voor zorgt dat haar medewerkers volgens hun professionele normen werken. De burger mag van hen bijzondere deskundigheid verwachten.

Uit het proces-verbaal van verhoor van verzoeker G. blijkt onomstotelijk dat de verhorende politie ambtenaar aan G. heeft gevraagd: "Van welke afkomst ben jij zelf dat jij daar aandacht voor wil vragen?", "Ben jij in Nederland geboren?" en "Zie jij Sinterklaas niet als een stukje traditie?". De Nationale ombudsman is van oordeel dat deze vragen geen enkel verband houden met het feit waarvoor verzoekers zijn aangehouden; het niet opvolgen van een ambtelijk bevel. Met deze vraagstelling kiest de verhorende ambtenaar een positie in een maatschappelijke discussie waarin hij in het kader van zijn functie geen partij is. Hoewel op basis van de beschikbare informatie niet onomstotelijk kan worden vastgesteld dat verzoeker A. tijdens zijn verhoor werd bejegend alsof hij geen Nederlander was en "onze traditie" niet begreep, sluit de Nationale ombudsman het gelet op de vragen die bij het verhoor van verzoeker G. werden gesteld, niet uit dat A. tijdens zijn verblijf op het politiebureau, buiten de setting van het verhoor, het gevoel heeft gekregen dat hij werd benaderd alsof hij geen Nederlander was.

Het feit dat een politieambtenaar het mogelijk niet eens is met de mening die een verdachte verkondigt, brengt nog niet met zich mee dat hij dat sentiment mag laten doorklinken in zijn vraagstelling. Door dit bij verzoeker G. wel te doen heeft de politieambtenaar gehandeld in strijd met het vereiste van professionaliteit.

De onderzochte gedraging is niet behoorlijk.

Conclusie

De klacht over de aanhouding – en daarmee tevens de klacht over het gebruik van geweld - is gegrond wegens schending van het vereiste dat grondrechten moeten worden gerespecteerd, in dit geval het recht op persoonlijke vrijheid en het verbod op onrechtmatige vrijheidsbeneming.

De klacht over de gemaakte opmerkingen is gegrond wegens schending van het vereiste van professionaliteit.

Slotbeschouwing

Het recht op vrije meningsuiting is in een democratische samenleving als de Nederlandse een groot goed. Wanneer meerdere personen in het openbaar een mening willen uiten

dan kan de overheid op grond van de Wet Openbare Manifestaties (WOM) daar bepaalde voorwaarden aan stellen zodat de inzet van politie, gemeente en hulpdiensten daarop, indien nodig, kan worden afgestemd. Wanneer de bescherming van de gezondheid, het belang van het verkeer of de bestrijding of voorkoming van wanordelijkheden in het geding zijn dan kan de burgemeester een manifestatie vooraf of tijdens de betoging verbieden. Een manifestatie mag niet worden verboden op grond van de inhoud van de mening die wordt verkondigd.

Verzoekers hadden, zonder dat zij de gemeente Dordrecht van dit voornemen in kennis hadden gesteld, besloten om in 2011 tijdens de intocht van Sinterklaas in Dordrecht de discussie aan te gaan over de positie van Zwarte Piet in de context van het koloniale verleden van Nederland. In dat kader liepen zij tijdens de intocht op straat rond met een T-shirt waarop de tekst "Zwarte Piet is racisme" te lezen was. Dit was, voor zover de Nationale ombudsman bekend, nog niet eerder in het openbaar in Nederland vertoond. Dit zou kunnen verklaren dat de politie, tijdens de voorbereiding van de intocht van Sinterklaas, dit initiatief niet als een mogelijk scenario had voorzien en daarom ook niet had opgenomen in het draaiboek voor dat jaar. Het is met die wetenschap voorstelbaar dat de politie zich die dag niet goed raad wist met de situatie en vervolgens een verkeerde beslissing nam door verzoekers eerst te vorderen om zich te verwijderen en toen ze daar geen gevolg aan gaven, aan te houden.

Tijdens het onderzoek naar de klacht van verzoekers over hun aanhouding, liet de politiechef aan de Nationale ombudsman weten dat de politie een organisatie is die midden in de maatschappij staat en waarbij maatschappelijke ontwikkelingen medebepalend zijn voor het beleid en de uitvoering van het politiewerk. De politie volgt de maatschappelijke ontwikkelingen en politieke prioriteiten continu en vertaalt indien noodzakelijk de consequenties daarvan naar de organisatie, haar prioriteiten, werkwijze en medewerkers. De politiechef hechtte er belang aan te benadrukken dat de politie oog heeft voor de maatschappelijke ontwikkeling die is ontstaan naar aanleiding van de discussie over de stereotypering van Zwarte Piet. Sinds de Sinterklaasintocht van 2013 wordt in de draaiboeken daarom expliciet benoemd dat voor- en tegenstanders van Zwarte Piet niet zullen worden belemmerd in hun uitingen, mits zij de veiligheid op de openbare weg niet in gevaar brengen. De klacht van verzoekers heeft dus in ieder geval tot effect gehad dat de politie voortaan rekening houdt met de mogelijkheid dat voor- en tegenstanders tijdens de intocht hun mening over Zwarte Piet willen uiten en daar tot op zekere hoogte ook ruimte voor krijgen.

De Nationale ombudsman,

mr. F.J.W.M. van Dooren,
waarnemend ombudsman

Achtergrond

1. Wetboek van Strafvordering

Artikel 27, eerste lid

"Als verdachte wordt vóórdat de vervolging is aangevangen, aangemerkt degene te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit voortvloeit."

2. Algemene Plaatselijke Verordening (APV) van de gemeente Dordrecht

Artikel 2:1 Samenscholing en ongeregeldheden, eerste lid

"Het is verboden op een openbare plaats deel te nemen aan een samenscholing, onnodig op te dringen of door uitdagend gedrag aanleiding te geven tot ongeregeldheden."

3. Grondwet

Artikel 7, eerste lid

"Niemand heeft voorafgaand verlof nodig om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet."

Artikel 11

"Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam."

Artikel 15

"1. Buiten de gevallen bij of krachtens de wet bepaald mag niemand zijn vrijheid worden ontnomen. (...)

4. Hij aan wie rechtmatig zijn vrijheid is ontnomen, kan worden beperkt in de uitoefening van grondrechten voor zover deze zich niet met de vrijheidsontneming verdraagt."

4. Politiewet 1993 (tot 1 januari 2013)

Artikel 2

De politie heeft tot taak in ondergeschiktheid aan het bevoegde gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven.

Artikel 8

1. De ambtenaar van politie die is aangesteld voor de uitvoering van de politietaak is bevoegd in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening geweld te gebruiken, wanneer het daarmee beoogde doel dit, mede gelet op de aan het gebruik van geweld verbonden gevaren, rechtvaardigt en dat doel niet op een andere wijze kan worden bereikt. Aan het gebruik van geweld gaat zo mogelijk een waarschuwing vooraf.

(...)

5. De uitoefening van de bevoegdheden, bedoeld in het eerste tot en met vierde lid, dient in verhouding tot het beoogde doel redelijk en gematigd te zijn.

5. Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens (EVRM)

Artikel 10. Vrijheid van meningsuiting

"1. Een ieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of te verstrekken, zonder inmenging van enig openbaar gezag en ongeacht grenzen. Dit artikel belet Staten niet radio- omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen te onderwerpen aan een systeem van vergunningen.

2. Daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, die bij de wet zijn voorzien en die in een democratische samenleving noodzakelijk zijn in het belang van de nationale veiligheid, territoriale integriteit of openbare veiligheid, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen."

6. Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en andere opsporingsambtenaren

Artikel 3 sub b

"Geweld: elke dwangmatige kracht van meer dan geringe betekenis uitgeoefend op personen of zaken"

Artikel 12a, eerste lid onder b.

"1. Het gebruik van pepperspray is slechts geoorloofd om een persoon aan te houden die zich aan aanhouding, voorgeleiding of andere rechtmatige vrijheidsbeneming tracht te onttrekken of heeft onttrokken;"

Artikel 12b

"De ambtenaar waarschuwt onmiddellijk voordat hij gericht pepperspray tegen een persoon zal gebruiken, met luide stem of op andere niet mis te verstane wijze dat pepperspray gebruikt zal worden, indien niet onverwijld het gegeven bevel wordt opgevolgd. Deze waarschuwing blijft achterwege indien de omstandigheden de waarschuwing redelijkerwijs niet toelaten."

Artikel 12c

"Pepperspray wordt tegen een persoon per geval ten hoogste twee maal voor de duur van niet langer dan ongeveer een seconde gebruikt en op een afstand van ten minste een meter."

Artikel 17

- "1. De ambtenaar die geweld heeft aangewend, meldt de feiten en omstandigheden dienaangaande, alsmede de gevolgen hiervan, onverwijld aan zijn meerdere.
2. De melding, bedoeld in het eerste lid, wordt door de meerdere terstond vastgelegd op een daartoe door Onze Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij ministeriële regeling vastgestelde wijze."

7. Wetboek van strafrecht

Artikel 180

"Hij die zich met geweld of bedreiging met geweld verzet tegen een ambtenaar werkzaam in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening, of tegen personen die hem daarbij krachtens wettelijke verplichting of op zijn verzoek bijstand verlenen, wordt als schuldig aan wederspanningheid gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie."

8. Het draaiboek "De intocht"

In het draaiboek "De intocht" van 16 november 2013 dat betrekking had op de intocht van Sinterklaas in de gemeente Dordrecht staat, voor zover van belang voor het onderzoek, het volgende vermeld:

"1.2.2. Tolerantiegrenzen

Het sinterklaasfeest is een feest voor jong en oud. Het is een feest dat al jaren wordt gevierd. De politie heeft geen rol in de viering. De politie heeft een rol in de veiligheid op de openbare weg. Mensen die het feest vieren, worden daarin niet gehinderd, tenzij zij die veiligheid in gevaar brengen. Mondiaal gezien is een maatschappelijke discussie ontstaan over Zwarte Piet. De politie zal mensen die tijdens de intocht van sinterklaas zich uiten dat zij voor- of tegenstander van Zwarte Piet zijn niet belemmeren. Zij mogen zich uiten. Indien de veiligheid op de openbare weg in gevaar wordt gebracht, treedt de politie op."